

Коніна Марина Олександрівна

асистент кафедри фінансів і банківської справ

*Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Конина Марина Александровна

ассистент кафедры финансов и банковского дела

*Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского*

Konina Maryna

Teaching Assistant at the Department of Finance and Banking

Donetsk National University of Economy and Trade

named after Mikhail Tugan-Baranovsky

Янковський Валерій Андрійович

студент

*Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Янковский Валерий Андреевич

студент

*Донецкого национального университета экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского*

Yankovskyi Valerii

Student of the Donetsk National University of Economy and Trade

named after Mikhail Tugan-Baranovsky

СТРАХУВАННЯ МАЙНА ГРОМАДЯН: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

СТРАХОВАНИЕ ИМУЩЕСТВА ГРАЖДАН: ОСОБЕННОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

PROPERTY INSURANCE, ITS FEATURES AND PROSPECTS

Анотація. В статті розкривається сутність майнового страхування, його сучасний стан та тенденції розвитку, висвітлюються головні проблеми та перспективи розвитку майнового страхування в Україні.

Ключові слова: майнове страхування, страхування цивільної відповідальності, страхування майна юридичних осіб, страхування майна фізичних осіб, ринок майнового страхування.

Аннотация. В статье раскрывается сущность имущественного страхования, его современное состояние и тенденции развития, освещаются главные проблемы и перспективы развития имущественного страхования в Украине.

Ключевые слова: имущественное страхование, страхование гражданской ответственности, страхование имущества юридических лиц, страхование имущества физических лиц, рынок имущественного страхования.

Summary. The article deals with the essence of property insurance, its current state and tendencies in its development. Besides, the main problems and perspectives of property insurance development in Ukraine are considered.

Key words: property insurance, liability insurance, property insurance entities, insurance of natural persons, property insurance market.

Майно служить обов’язковим елементом господарської діяльності юридичних осіб і життєдіяльності людей, тому забезпечення страхового захисту майна є пріоритетним в системі страхових відносин.

Економічний зміст майнового страхування полягає у відшкодуванні збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок пошкодження або знищення майна при настанні страхових випадків.

Визначимо декілька теоретичних підходів щодо економічної сутності страхування майна громадян (табл. 1).

Отже, узагальнюючи вище сказане, страхування майна громадян — це підгалузь майнового страхування, яка надає фізичним особам можливість забезпечити безпеку своєму майну перед ризиками які можуть пошкодити або знищити його, шляхом повного або часткового відшкодування збитків.

Предметом страхування майна є майнові інтереси, що пов’язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном. Страховий захист охоплює лише ті майнові інтереси, які зумовлені необхідністю збереження майна через можливість його знищення, затоплення, пошкодження, крадіжки у результаті настання непередбачуваних випадків та інших негативних подій, а не отримання якихось вигід чи переваг, пов’язаних із володінням, користуванням чи розпорядженням цим майном. Звідси під майном, що підлягає страхуванню, розуміють не всі, а лише такі об’єкти цивільних прав, стосовно яких: існує інтерес щодо їх збереження; завдані страховим випадком збитки можна оцінити вартісно [7].

Відокремлюють в основному наступні види страхування майна громадян:

– Страхування будівель та домашнього майна: житлові, садові й дачні будинки, меблі, радіо-, відео- і телеапаратура, електроприлади, ки-

лимові вироби, одяг, білизна, взуття, вироби з дорогоцінних металів, предмети домашнього господарства та вжитку, господарський та спортивний інвентар, книги, предмети образотворчого мистецтва тощо). У перспективі очікується посилення інтересу споживачів страхових послуг і до страхування квартир, особливо їх устаткуванню, ремонту. Це пов’язано з так званим «ремонтним бумом», який останнім часом охопив українців: ремонтні і обробні роботи стають все більш складними і витратними, тому природно, що власник житла хоче гарантувати, що вкладені засоби не підуть прахом через те, що його сусіди зверху забудуть закрити кран [13];

– Страхування тварин: вид майнового страхування, який забезпечує страховий захист власникам на випадок загибелі або вимушеного забою тварин. На даний момент часу цей вид страхування не набув належного розвитку на вітчизняному страховому ринку. Але бажання власників тварин заручитися захистом на випадок можливих втрат, відкриває широкі можливості для страхових компаній. При цьому даний вид майнового страхування громадян несе в собі досить високий ризик, адже кожний вид тварин потребує різного обсягу страхової відповідальності;

– Страхування автотранспортних засобів: страхування автотранспортних засобів розглядають в двох аспектах, а саме як різновид обов’язкового (обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, «зелена картка») та відповідно добровільного страхування (КАСКО, добровільне страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів).

Механізм оцінки ризику при укладанні договорів страхування майна громадян має включати ряд

Таблиця 1

Полеміка визначення поняття «страхування майна громадян»

Автор	Визначення
В.Д. Базилевич [3]	З розвитком ринкової економіки вартісна оцінка майна, що перебуває у власності громадян, постійно зростає. Тому все відчутнішими для громадян (фізичних осіб) є втрати, зумовлені знищенням, пошкодженням чи крадіжками їхнього майна, що зумовлює зростання попиту з боку фізичних осіб на страховий захист своїх майнових інтересів, пов’язаних із володінням, розпорядженням та користуванням майном
С.С. Осадець [7]	Страхування майна громадян (personallines insurance) — це комплекс видів майнового страхування фізичних осіб. У вузькому розумінні включає страхування будівель, домашніх тварин, домашнього майна і легкових транспортних засобів, приватних колекцій. Головні ризики — знищення, втрата або пошкодження майна внаслідок стихійного лиха, вогню, аварії водо- чи електроопалювальних систем, крадіжки
О.Д. Вовчак [4]	Страхування майна громадян — це підгалузь майнового страхування, яка історично виникла першою. Страхування майна громадян проводиться на випадок створення фінансової безпеки для власника майна
Т.Д. Кривошлик [5]	Страхування майна громадян — це комплексне поняття, яке об’єднує обов’язкові й добровільні види страхування, умови й порядок здійснення яких передбачають повне або часткове відшкодування збитків, завданих страхувальникам — громадянам унаслідок настання страхового випадку із застрахованим майном

послідовних етапів, а саме: виявлення (визначення) ризику, відбір ризиків та кількісну оцінку ризику.

На етапі виявлення ризику, насамперед, виділяють відповідні групи ризику, які будуть мірою й критерієм оцінки ризику. У таблиці 2 наведено страхові і не страхові ризики за основними видами майна громадян.

Для оцінки ризику важливе значення має також огляд майна (будівель; автотранспортних засобів; тварин; окремих предметів домашнього майна, які мають велику вартість). Це дасть можливість: встановити наявність об'єктів, які потребують страхового захисту; виявити правдивість інформації зазначеної у заяві про страхування; виявити фактори ризику, пов'язані, наприклад, з пожежною небезпекою, схильністю об'єкту до ризиків, пов'язаних із проявом стихійних сил природи, небезпекою втрати майна внаслідок протиправних дій третіх осіб тощо [6].

Страхуванням майна громадян у 2016 році займалась 271 компанія, цей показник зменшився на 54 у порівнянні з 2014 роком, коли страхуванням майна громадян займалися 325 страхових компаній. Низькі показники добровільного страхування майна у 2014 році можна пояснити тяжкою політичною та економічною ситуацією в країні, починаючи з 2015 року ситуація почала стабілізуватися, за рахунок того, що були проведені деякі реформи у фінансовому секторі економіки держави, а також страхові компанії розробили нові стратегічні плани дій, для більш ефективного ведення свого бізнесу (табл. 3).

Отже, проаналізувавши таблицю 2, можна побачити, що у 2014–2016 роках відбувається тенденція до збільшення як страхових премій, так і виплат (валових та чистих). У 2016 році чисті страхові премії збільшились на 3 465,3 млн грн. або на 37,1% у порівнянні з 2014 роком. Чисті страхові виплати також збільшились у 2016 році на 2 488,9 млн грн. або майже на 118,9% у порівнянні з 2014 роком.

Основною причиною нерозвиненості страхування майна громадян в Україні є низька конкуренція за якісною складовою страхових послуг та низький рівень страхової культури та зацікавленості населення у страхуванні внаслідок недостатньої платоспроможності населення. Так, наприклад, в Україні найбільше значення суми страхових премій на душу населення становило 78,9 дол. США у 2013 році, а найменше 47,2 дол. США у 2012 році. Аналізуючи зарубіжний досвід, можна навести такі суми страхових премій на душу населення у 2015 році: в Японії 5–6 тис. дол. США, у Німеччині — 3400 дол. США, у Польщі — 460 дол. США. Причинами такої ситуації в Україні можна вважати низький рівень довіри населення до страхових компаній, недостатня обізнаність українців у сфері страхування, низька платоспроможність [10].

Таким чином, страхування домашнього майна в Україні не користується великим попитом у населення, але в розвинутих країнах, таких як Німеччина, майже кожне домогосподарство, має відповідний страховий захист. Страхування майна громадян є

Таблиця 2

Страхові і не страхові ризики за видами майна громадян [6]

Види майна громадян (об'єкти страхування)	Ризики, які можна застрахувати	Не страхові ризики
Будівлі, домашнє майно	<ul style="list-style-type: none"> – пожежа, удар блискавки, вибух, падіння пілотованих літаючих об'єктів; – стихійні явища: буря, ураган, град, повінь, землетрус тощо; – аварії водопровідної, опалювальної систем, енергопостачання; – протиправні дії третіх осіб тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> – військові дії, громадянські заворушення, страйк, конфіскація, арешт майна; – радіоактивне зараження; – знос, корозія; – навмисні дії або груба необачність страхувальника тощо.
Авто-транспортні засоби (АЗ)	<ul style="list-style-type: none"> – дорожньо-транспортна подія; – пожежа, вибух; – стихійні явища; – падіння дерев та інших предметів; – зіткнення з тваринами; – протиправні дії третіх осіб. 	<ul style="list-style-type: none"> – військові дії, громадянські заворушення, страйк, конфіскація, арешт майна; – радіоактивне зараження; – керування АЗ в стані алкогольного сп'яніння; – використання АЗ як знаряддя злочину; – технічний брак деталей АЗ; – знос, корозія АЗ тощо.
Тварини	<ul style="list-style-type: none"> – інфекційні хвороби; – пожежа, удар блискавки, вибух; – стихійні явища; – нещасні випадки: дія електричного струму, отруєння травами тощо; – вимушений забій тварини, якщо вона травмована через нещасний випадок і це унеможливує подальше її використання. 	<ul style="list-style-type: none"> – військові дії, громадянські заворушення, страйк, конфіскація, арешт майна; – радіоактивне зараження; – харчове отруєння тварини в місцях постійного утримання; – ускладнення внаслідок планового щеплення тварин; – захворювання і травми у тварини, що існують на момент ускладнення договору тощо.

Таблиця 3

**Основні показники добровільного страхування майна в Україні
за 2014–2016 роки, млн грн. [2]**

Показники	2014	2015	2016	Відхилення 2014/2016	
				Абс.	%
Кількість компаній	325	312	271	-54	-16,6
Валові страхові премії, млн грн.	15960,6	17 111,3	20 221,5	4 260,9	26,7
Валові страхові виплати, млн грн.	2205,0	4 188,1	4 731,7	2 526,7	114,6
Чисті страхові премії, млн грн.	9345,7	10 944,3	12 811,0	3 465,3	37,1
Чисті страхові виплати, млн грн.	2092,8	4 002,3	4 581,7	2 488,9	118,9

важливим елементом соціально-економічного розвитку будь-якого суспільства. Виходячи з цього страхування майна громадян, в нашій країні має стати важливим компонентом страхового захисту громадян.

У Німеччині нині діють Загальні умови страхування домашнього майна (*Allgemeine Hausrat-Versicherungsbedingungen*, далі — *VHB*) [8].

Відповідно до п. 2 § 6 *VHB*, домашнє майно — це всі речі, що слугують у домашньому господарстві страхувальника для приватного користування (використання або споживання), цінні речі, готівка та інше майно. Цінні речі — документи, цінні папери, прикраси, коштовне каміння, перлини, вироби з дорогоцінних металів, колекції марок, монет, медалей, картини, гобелени, антикваріат (за винятком меблів). До іншого домашнього майна, зокрема, належать: вбудовані меблі серійного виробництва; оснащення для кемпінгу, гумові й пластикові човни, каное, байдарки, оснащення для серфінгу; антени, тенти; газонокосарки, самохідні інвалідні візки; домашні тварини (коти, птахи, риби тощо).

До домашнього майна, що підлягає страхуванню, не належать інший водний транспорт, автотранспортні засоби, необроблене коштовне каміння, електронні дані й програми, а також будь-яке майно, яке є власністю орендарів. Що стосується скляних деталей і елементів оздоблення житла, то вони завжди приймаються на страхування, щоправда, на окремих умовах — Загальних умовах страхування скла (*Allgemeine Bedingungen für die Glasversicherung — AGIB*) [8].

Страхування домашнього майна громадян у Німеччині поряд із ризиком викрадення майна (крадіжка, грабіж) захищає власника від збитків унаслідок вандалізму (зловмисного пошкодження або знищення приватного майна). Вітчизняні ж страховики при тлумаченні протиправних дій третіх осіб у правилах страхування здебільшого наводять тільки визначення крадіжки зі зломом і грабежу. У *VHB* передбачений ряд застережень щодо навмисного або недбалого поводження страхувальника з майном. Так, страховий захист на випадок бурі не охоплює шкоду від затоплення, якщо вода потрапила в приміщення через не зачинені належним чином вікна чи інші отвори [8].

Отже, умови страхування домашнього майна громадян в Україні є більш консервативними та менш адаптивними у порівнянні з німецькими.

І. Є. Януль та Т. С. Касьянюк, відокремлюють досвід страхових компаній США, який може надати імпульс нашим страховим компаніям при веденні справ, що стосуються зокрема страхування майна, цей досвід полягає у наступному: американські страхові компанії широко впроваджують інновації різного роду, шляхом розробки великої кількості мобільних додатків, які дають змогу значно спростити процедуру страхування майна, страхуючи його з мобільного телефону, не виходячи з дому. Прикладом таких мобільних додатків є «Cover», «CoverPocket» (персональний страховий консультант), «Insurify» (інтернет страхування автомобілів). Причому такі послуги стають доступними не лише для фізичних осіб, але і для підприємств. Страхова компанія «Next Insurance» розробила стартап, який дозволяє малому бізнесу купляти, оновлювати та управляти страховими полісами через спеціальний веб сайт. Компанія пропонує такі послуги у 50-ти штатах США. Також варто відмітити компанію «State Farm Insurance», яка активно впроваджує інновації на ринку автострахування. Страхова компанія дослідила, що кожна п'ята автомобільна аварія викликана розсіяністю водія. Щоб уникнути цього, «State Farm Insurance» пропонує використовувати спеціальні камери, які аналізують поведінку водія, і сповіщають у випадку, якщо водій відволікається [9].

З-поміж 26,7 мільйонів домогосподарств Великобританії поліс автострахування мають 21,1 млн, а поліс страхування нерухомості — 17 млн. Щорічно британець витрачає в середньому 200 фунтів стерлінгів на страхування нерухомості і 700 фунтів стерлінгів на страхування автомобілів. Так, станом на 2015 рік страхові компанії щоденно здійснюють виплати зі страхування майна в розмірі £12.9 млн, зокрема £8,2 млн фізособам та £4.7 млн юрособам. До найпоширеніших видів ризиків, від яких страхуються домогосподарства відносяться: погодні умови — 25%, затоплення — 21%, вогонь — 13%, крадіжки — 13%, випадкове пошкодження — 10% [11].

З 1982 року у Франції діє Закон про страхування майна від наслідків стихійних лих, який передбачає,

що держава повинна відпрацьовувати спеціальні «плани ризику», в яких будь-яка територія відноситься до тієї чи іншої зони небезпеки за схильності до тих чи інших стихійних лих. При цьому відшкодування витрат, завданих стихійним лихом, не здійснюється в районах, які оголошені «зонами ризику», непридатними для будівництва та іншої діяльності через підвищену небезпеку [12].

Отже, страхові ринки досліджуваних країн динамічно розвиваються, застосовуючи різноманітні інноваційні рішення. А тому формування розвинутого ринку майнового страхування в Україні повинно призвести до модернізації послуги зі страхування домашнього майна громадян, умов страхування й технології надання даної послуги.

Серед основних причин, які перешкоджають розвитку страхування майна громадян в Україні, можна виокремити наступні: проблема забезпечення фінансової надійності та ліквідності активів вітчизняними страховими компаніями; недосконалий механізм захисту прав страхувальників; низький рівень страхової культури населення, що в свою чергу породжує недовіру населення до страхових компаній; мала чисельність кваліфікованих спеціалістів у сфері страхування; низький рівень доходів верст населення нашої країни; недосконалість існуючої нормативно-правової бази; низька якість пропонованих страхових продуктів та послуг; нехтування інтересів населення при здійсненні страхування майна; не відбувається впровадження різних інноваційних кроків у страховому сегменті

національної економіки на відміну від розвинутих країн світу та інше.

На нашу думку, для вирішення зазначених проблем треба запровадити наступні кроки: розробити прийнятні правила діяльності страховиків майнового сегменту страхових послуг; створити механізм комунікацій з населенням для підвищення їх страхової культури, через засоби масової інформації; провести масштабні зміни у системі підготовки та забезпечення кадрами страхових компаній, шляхом підписання контрактів з вищими навчальними закладами або організацією тренінгів та курсів відповідного профілю, що дасть можливість залучити на вітчизняний страховий ринок висококваліфікованих спеціалістів (актуаріїв, сюрвеєрів, брокерів та інших); включити в перелік добровільних видів страхування, визначених ст. 6 Закону України «Про страхування» від 07.03.1996 № 86/96-ВР, страхування домашнього майна громадян (фізичних осіб) як самостійний вид страхування. Такий крок дасть можливість більш детально аналізувати розвиток цього сегменту страхового ринку та робити прогностичні розрахунки; розширити коло предметів страхування майна громадян та зробити правила страхування в даному сегменті більш гнучкими, враховуючи досвід Німеччини; впроваджувати різні інновації, наприклад піти по шляху страхових компаній США створюючи програмні додатки до смартфонів, що полегшить комунікацію між сторонами страхового договору та зробить процес заключення угод більш швидшим та простим.

Література

1. Закон України «Про страхування», від 07.03.1996 року № 85/96-ВР / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт страхового журналу Фориншурер [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.forinsurer.com>
3. Базилевич В. Д. Страхування: підручник / ред. В. Д. Базилевич. — К.: Знання, 2008. — 1019 с.
4. Вовчак О. Д. Страхова справа: підручник / О. Д. Вовчак. — К.: Знання, 2011. — 391 с.
5. Кривошлик Т. Д. Сучасний стан страхування майна громадян в Україні / Т. Д. Кривошлик // Фінанси, облік і аудит. — 2012. — № 19. — С. 97–105.
6. Кривошлик Т. Д. Особливості оцінки ризику при укладанні договорів страхування майна громадян / Т. Д. Кривошлик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. — 2014. — № 3 (156). — С. 52–56.
7. Осадець С. С. Страхування: підручник / С. С. Осадець. — К.: КНЕУ, 2009. — 599 с.
8. Сліпко К. О. Особливості страхування домашнього майна громадян у Німеччині та перспективи його розвитку в Україні / К. О. Сліпко // Фінанси України. — 2012. — № 4. — С. 84–90.
9. Януль І. Є. Досвід зарубіжних країн у галузі страхування майна / І. Є. Януль, Т. С. Касьянюк // Інвестиції: практика та досвід. Економічна наука. — 2017. — № 6. — С. 68–73.
10. Журавка О. С. Аналіз сучасного стану страхового ринку України [Електронний ресурс] / О. С. Журавка, А. Ю. Васильчук — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5493>
11. Association of British Insurers. UK Insurance & Long Term Savings Key Facts 2015 [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.abi.org.uk/~media/files/documents/publications/public/2015/statistics/key%20facts%202015.pdf>
12. Серикова Г. С. Зарубежный опыт функционирования страхового рынка в условиях интеграции [Електронний ресурс] / Г. С. Серикова, А. М. Тынгишева / Ассоциация «Евразийский экономический клуб ученых». — 2013. — Режим доступу: <http://group/global.org/ru/node/49828>
13. Бойко О. С. Зміст майнового страхування в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>